

Een oud advies

Op zoek naar de inzichten van oudere economen inzake de economische stagnatie vond ik een opstel van N. G. Pierson uit 1887. Wanneer je boven een verhandeling de titel aantreft luidende: „Depressie in handel en nijverheid” 1), wil je wel doorlezen. „Alom klachten”, zegt Pierson. In de jaren tachtig van de vorige eeuw beklagden de ondernemers zich omdat zij niet genoeg verdienden, de arbeiders omdat zij werkloos waren en de beleggers omdat zij hun kapitalen niet kwijt konden. „Waarom gaat de overvloed van goederen samen met depressie in handel en nijverheid, is de vraag die velen bezighoudt”, aldus Pierson. Depressie, zo zegt Pierson, is de uitwissing van prijsverschillen. De ondernemingsmarges verdwijnen, meestal door prijsdaling van de eindproducten; het kan evenwel ook door stijging van grondstofprijzen of arbeidsloon. De winst daalt of slaat om in verlies. Maar er is meer. „Niet alleen de marges, de prijsverschillen, ook de gemoederen zijn gedrukt. Niemand durft iets wagen, daar de ene teleurstelling de andere heeft opgevolgd”. De besparingen vinden, zelfs ruimer dan voorheen, doorgang, maar worden, in dagen van lusteloosheid, niet opgenomen, noch om produktieve investeringen te doen, noch om arbeid te werk te stellen. De lonen dalen weinig: „niet alle ondernemers kunnen dat hoge loon nog betalen en daarom danken sommigen hun werkvolk af, terwijl anderen slechts de bekwaamsten in dienst houden”

Weinig verschil dus met de huidige depressie-ervaringen, of het moest zijn dat de beleggers thans, dank zij de overheidstekorten, hun kapitaal nog relatief voordelig kunnen plaatsen. Pierson gaat evenwel door. Een depressie is nooit zo algemeen dat er niet velen zijn die de dans ontspringen, waaronder ondernemingen. De verklaring van de depressie moet bij dit verschil aanknopen. Te verklaren valt waarom sommige bedrijfstakken wel, en andere niet in moeilijkheden zijn geraakt. Bovendien „zie ik volstrekt niet in waarom... de verklaring noodwendig moet bestaan in de aanwijzing van een enkele noodzaak, of zelfs een hoofdoorzaak”. De oorzaak van de depressie in de ijzerindustrie kan een geheel andere zijn dan die waaruit de depressie in de landbouw ontstaat, die weer verschillen kan van de oorzaak in de katoennijverheid of de scheepsbouw.

Is Pierson geen monocausaal denkend econoom, hij heeft wel een algemene remedie. „Waar ligt het geneesmiddel? Wij behoeven het niet ver te zoeken: ook ditmaal is het te vinden bij een nieuwe verdeling van kapitalen en werkkrachten. In de bedrijven waar voorspoed heerscht, moet de mededinging toenemen, in die, waar depressie is ontstaan, moet zij geringer worden”. Een nodig, maar pijnlijk proces, aldus Pierson, dat een beroep doet op het accommodatievermogen van de maatschappij.

Enkele punten verdienen de aandacht naar aanleiding van dit betoog. Ten eerste, Pierson redeneert vanuit de functionering van het stelsel — de marktconomie — en erkent uiteenlopende oorzaken van de depressieverschijnselen. In de moderne economie wordt daarentegen nogal partieel-causaal geïdentificeerd; de oorzaak van de depressie is het te hoge loonniveau, de overinvestering, de groei van de collectieve sector enz. (naar gelang het standpunt dat men inneemt). En terwijl Pierson voor één remedie kiest, koesteren wij een ingewikkeld geheel van oplossingen: grote maatregelen zoals arbeidstijdverkorting, steunverlening aan ondernemingen, protectie tegen het buitenland, zowel als kleine ingrepen. Deze tegenstelling inzake de methodiek van economisch denken is te belangrijk om over heen te stappen. Hoe meer men hierover nadenkt, hoe scherper de tegenstelling vorm aanneemt. Is de achtergrond ervan niet dat Pierson de marktconomie als een gegeven aanvaardt, terwijl moderne economen haar veelal willen veranderen? De richting van de verandering hangt immers ten nauwste samen met wat men als determinerende oorzaak van de depressie aanmerkt.

Ten tweede, verschil in de intensiteit van de mededinging als geneesmiddel aanpak zal velen anachronistisch in de oren klinken. Men hoorde deze remedie gedurende de afgelopen jaren nauwelijks aanbevelen. Is het 19e-eeuws en irrelevant? Of mist het moderne economisch denken een kardinale dimensie? Mededinging wordt immers beschouwd als een instrument dat naar believen is in- of uit te schakelen, in het kader van een zogeheten politiek? De meeste economen beschouwen dat als een randverschijnsel.

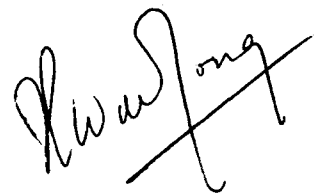
Maar laten wij eens het Europese toneel bezien. De staalindustrie is sinds het midden van de jaren zeventig in een diepe depressie. Alom overcapaciteit, slechte prijzen, lage of negatieve rendementen, verlies van afzetgebieden, sterk dalende produktie. Een bedrijfstak waarin, volgens Pierson, de mededinging verminderd dient te worden. Tussen 1975 en 1983 hebben de lidstaten — België, Frankrijk, Engeland en Italië voorop — niet minder dan f. 88 mrd. steun geboden aan de nationale staalindustrieën. Dat is ongeveer f. 88 voor elke in de Gemeenschap tussen 1975 en 1983 geproduceerde ton staal, ofte wel 10% van de gemiddelde lijstprijs (niveau 1981). Door de overheidssteun zijn de zwakke ondernemingen overeind gehouden, de efficiënte ondernemingen verder in moeilijkheden geraakt, is het prijsniveau verslechterd en kwam de Europese staalindustrie in een verouderingsproces terecht. Deze toestand wordt nu geprolongerd door het besluit van de Commissie om verplichte minimumprijzen in te stellen, met kartelachtige strafsancities (één maand deposito storten voor elke verkochte ton staal). Je zou wensen dat de Commissie Pierson ging lezen: noodzakelijk is het dat de mededinging in de staalsector vermindert door eliminatie van mededingers, niet door ze te laten voortbestaan.

De Europese telecommunicatiesector is een bedrijfstak waar geen depressie heerst. Iedereen beschouwt dit als een sector met grote toekomstmogelijkheden, en wijst naar de Verenigde Staten en Japan. Volgens Pier-

son dient in zo'n bedrijfstak de mededinging toe te nemen. De prijzen kunnen dan dalen vanwege de nieuwe en meer efficiënte produktiemethoden; de stroom nieuwe producten verbreedt de markt, zodat de expansie zich in verschillende richtingen kan voltrekken. Gebeurt het ook zo? In een pas verschenen studie constateert de Engelse econoom Gareth Locksley dat daar allerminst sprake van is 2). De Europese telecommunicatie-industrie is weinig sterk, verliest terrein op de open internationale markten en de afzet in de Europese thuismarkt groeit minder snel dan de afzet in Japan en de Verenigde Staten. In andere delen van de informatica-sector is hetzelfde van toepassing: „The EEC is behind in semiconductors and its apparent strength in computers is illusory”. De Europese industrie krijgt de technologie bovendien van elders (Japan, Verenigde Staten) en wordt ook nog deels beheerst door Amerikaanse ondernemingen (13 van de 25 grootste Europese computerondernemingen hebben hun hoofdkantoor en zetel in de VS).

Hoe komt dat zo? Alweer is het de nationale economische politiek van de lidstaten die, door middel van het aankoopbeleid van de monopolistische PTT's de Europese markt opeelt. Nu wordt deze bestelpolitiek gebruikt om de „nationale kampioen” te bevoordelen, concurrentie te weren, uiteenlopende standaards en specificaties overeind te houden, kosten te verwaarlozen en risico's te mijden. In de opgedeelde Europese markt bestaat hoge concentratie en oneconomische produktie: „The overriding concern of the national telecommunications agency is its own country — the more so the larger is the country... The outcome may be products made to PTT specifications that are overpriced and overengineered... Price competition is suspended domestically and innovation occurs at a rate dependent on the PTT — there is no external challenge in price or innovation. In such conditions domestic manufacturers can stagnate” (blz. 217/217).

Waren de genoemde bedrijfstakken maar de enige waar Piersons advies in de wind wordt geslagen. Helaas, er zijn er meer, er zijn er vele. Zowel naar methode van economische analyse als naar inhoud van de economische politiek staan wij dus ver van Pierson af. De „afstand” van honderd jaar is zichtbaar. Ik leg u de vraag voor wat de winst van deze honderd jaar is.

1) N. G. Pierson, *Depressie in handel en nijverheid*, in: *Verspreide economische geschriften. I. Methode en theorie der staathuishoudkunde*, Haarlem, 1910, blz. 287-308.

2) G. Locksley, *The EEC telecommunications industry. Competition, concentration and competitiveness*, Collection Studies, no. 51, EEC Commission, Brussel, 1983.